

LOSSE GEGEVENS OVER SCHUTTERS GILDEN IN ONZE WERKKRING
 =====

door Rene De Keyser

1. D u d z e e l e

De voorwaarden waarin het schietspel van mei tot oktober 1556 zou gehouden worden, verschenen in twee afleveringen van Biekorf (1). Er werd een gedrukte kaart uitgegeven, met een afbeelding van schutters en doelen, die naar de zustersgilden in Vlaanderen werd rondgezonden. Een exemplaar van deze "caerte" wordt bewaard op het Rijksarchief te Bergen in Henegouwen.

In 1615 nam "het gilde der jonghers van Didzeele" deel aan de Ommegang van O.L.Vrouw te Lissewege (2). Ik ken op het ogenblik geen oudere vermelding van een jonkmansgilde.

In 1659 namen de oude en de jonge gilde van deel aan de Ommegang te Oostkerke. De Dudzelenaren worden voor het eerst op Oostkerke vermeld in 1549. De kerkrekening van 1593/94 zegt uitdrukkelijk dat de Dudzelenaren het beeld van St. Kwinten, de patroon van Oostkerke, in de Ommegang kwamen dragen.

Dhr. Willy Wintein vermeldt in "De Ontwikkeling van Dudzele" (3), het "schottershof van Dudzele daer de doelen staen", zuid bij het dorp, zonder jaartal. Op dit perceel stond voor kort nog de gaaiers.

Boven het rechter zijaltaar in de kerk te Dudzele staat nog een beeld van St. Sebastiaan. In het lokaal van de nog bestaande schuttersmaatschappij, genoemd "Het oud Handbogenhof" wordt een vierkante vlag bewaard, met als opschrift: Dudzeele/ Handboogschuttersgilde/ St. Sebastiaan/ 1889

-
1. Biekorf 1948 blz 181/185 en Biekorf 1963 blz 47/51
 2. Op Bedevaart naar O.L. Vrouw te Lissewege, M. English blz 32
 3. Rond de Poldertorens 1967 nr 1, blz 34 art 150

--oo0oo--

2. W e s t k a p e l l e

Een perceel land van de kerk van Oostkerke, in het 13e begin van de Watering van Sheer Baselishoek op Oostkerke, paalde in 1554 aan een stuk land van de St-Sebastiaansgilde van Westkapelle (1). In 1559 woonde de St-S bas-tiaansgilde van Westkapelle een schuttersfeest bij te Aardenburg, waar een zeer oude gilde bestond (2). In 1602 bezat de gilde van Westkapelle 4 gemeten 118 roeden in de Watering van Greveninge (3). Volgens Opdedrinck bezat de schuttersgilde 18 gemeten grond (4). Dat is dan de rijkste gilde die ik ken.

Naar het verslag van de kerkvisite van Deken Jennyn in 1639, bestond er in de parochie een schuttersgilde bestuurd door een deken. De deken gaf jaarlijks rekening aan de pastoor in het bijzijn van de gildebroeders. Na de Mis op het feest van St. Sebastiaan 20 jan., werd de gildebroeders een feestmaal opgedist. Wat zij tot de versiering van het huis Gods bijdragen, voegt Deken Jennyn erbij, hoorde ik nergens.

In Opdedrinck's tijd waren er twee breuken met 14 schakels, een vaandel van 1806; de gilde had drie afdelingen; er bestond nog een gildeboek van de jonkmansgilde beginnende op 24 juni 1750. Op 20 januari 1868 telde die gilde 26 leden. De raad of eed was samengesteld uit: de koning, de hoofdman, de stadhouder, de deken, de opperzorger, de onderzorger en de baljuw. Er was een gildehuis, dat ook smidse was, een schottershof en een gaaiperse-bilk. De herberg "Het Ghildenhof" stond in 1763 vanoosten op het heynde van het dorp. (4)

-
1. Kerkarch Oostk: Register renten en landen van de kerk anno 1554
 2. Biekorf 1937 blz 159
 3. Rijksarch Brugge, Aanw. 3655 Ommeloper Greveninge 1602
 4. Rond de Poldertorens te jaar 1959 nr 3 "Westkapelle" blz 16-23-24-35
 5. Rijksarch Brugge, Vrije 582 Register causa herbergen

--ooOoo--

3. K o o l k e r k e

Het schottershof lag in 1567 in het 124e begin van de Watering van Groot Reigersvliet, west van de kerk. Het had een oppervlakte van 173 roeden (1). In 1608 nam het schuttersgild deel aan de Ommegang te Lissewege (2). In 1642 lag een perceel land van den Arme van Oostkerke in de "prochie van Coëlkercke west byder kercke over de kerckstie uut zelfve begin (124)... metten zuudthende ant schottershof van Coolkercke" (3). Dit schottershof bestond niet meer in 1701. In 1763 was in het dorp een herberg St Arnout en Gildenhuis genoemd (4).

-
1. W. Wintein, Rond de Poldertorens 1965 nr 1 blz 10
 3. Kerkarch Oostk, Ommeloper land v d Arme Oostk 1642 art 66
 2. M. English: Bedevaart O.LVrouw van Lissewege
 4. Rijksarch Brugge, Vrije 582 Register causa herbergen

--ooOoo--

4. M i k h e m

Volgens de ommeloper van de parochie Oostkerke was er op deze wijk van Oostkerke in 1674 in het 128e begin van de Watering van Romboutswerve, een plaats bekend als "wylent 't schottershof van Michem" (1), met een oppervlakte van 159 roeden. Dit is de enige mij bekende wijk die in de 17e eeuw een afzonderlijke schuttersgilde zou gehad hebben.

-
1. Rijksarch Brugge: Aanwinsten 3541

5. L i s s e w e g e

Het schottershof lag in 1555 west bij het dorp in de omgeving van de tiendeweg (1). In de 16e eeuw reeds namen de oude en de jonge gilden deel aan de Ommegang te Dudzele, want ze worden er vermeld in 1594. Ook in 1608 waren zij daar tegenwoordig (2). In 1616 komen de "Jonghers van Lissewege ghildewys met coninck ende vaene tot verciereren en verstercken van de proces-sie" te Dudzele (2).

Het altaar van St. Sebastiaan stond in 1639 tegen een der moerpalen van de kruiskerk. Ook op Lissewege zelf namen in de 17e eeuw de plaatselijke oude en jonge gilden deel aan de Ommegang (3). In 1763 was er op Lissewege dorp een herberg "St Sebastiaan".

-
1. J. Ballegeer, Rond de Poldertorens 2e jaar nr 1 blz 9
 2. M. English, Bedevaart St Lenaard
- M. English, Bedevaart O.L.Vrouw Lissewege

--ooOoo--

6. H e i s t

Reeds in 1525 had Heist een schuttershof langs de Kerkstie. Het werd in 1670 "het oud schottershof" genoemd omdat de Schotterie dit jaar ingericht was op grond in het Oostdorp gelegen, "by donatie van Jan Heyne" (1).

In de zomer van het jaar 1687 ging de gilde "het schietspel volgen tot winnen van den zilveren pijl op de prochie van Lissewege". In de Ommegang van Lissewege waren nog in 1755 de "Jonghmanen" d.i. de ongehuwde schutters van Heist aanwezig. Tot aan de Franse Revolutie droegen zij daar het beeld van O. L. Vrouw. Dat deden ze reeds in 1614(2).

-
1. M. Coornaert, Rond de Poldertorens 7e jaar nr 4 blz 137
 2. M. English, Beevaart Lissewege ble 32/33

--ooOoo--

7. S t - A n n a - t e r - M u i d e n

Het schuttershof van de St-Sebastiaansgilde lag er in 1602 in het 22e begin van de Watering van Greveninge en was 132 roeden groot. (Rijksarch Brugge: Aanwinsten 3655 Ommeloper Greveninge 1602 f°100)

--ooOoo--

8. D a m m e

Het Oud Schuttershof lag in het Crepelstaatje aan de zuidzijde van de Kerkgracht waar in 1432 "de scotters van den hantboghe van Sente Bastiaensgilde" hun hof hadden.

Het Boterstaatje maakte in 1471 deel uit van het nieuw schuttershof van het St-Sebastiaansgild nabij de Kruiskapel (nu de Vaart). In 1571 lag langs de St-Catarinestraat "huus ende erfve ghenaeamt St Jan wylent 't gildehuus van St Sebastiaan. (1)

In 1596 was er in de kerk een St-Sebastiaansaltaar (2).

-
1. R. Vandenberghe: Damme, Uitgave V.T.B. 1956 blz 112 en 117
 2. R. Vandenberghe: Gids van Damme

--ooOoo--

9. Middelburg

De Oude St-Sebastiaansgilde is bijna zo oud als de stad zelf. Reeds in 1458 was er een altaar in de kerk voor de patroon van de handboogschutters. De Gilde werd beschermd door de wethouders van Middelburg, en genoot gelijk in andere steden een jaarlijkse onderstand.

Teniet gegaan of in verkwijning geraakt in de troebelen van de 16e eeuw, werd de Gilde in het begin van de 17e eeuw door Filips van Merode heringericht. Wij vonden ze na een lange onderbreking terug in 1619, waarna ze meer dan anderhalve eeuw in voorspoed bleef. Op 1 juni 1788 had waarschijnlijk de laatste prijsschietsing plaats, want kort daarop is de maatschappij teniet gegaan.

De Jonge Gilde van St. Sebastiaan was samengesteld uit de ongehuwde mannen. In de eerste helft van de 18e eeuw noemden zich de gezellen van deze vereniging "Het Vrij Geoctoyeerde Jong Ridderlijk en Prinselijk Gilde van St. Sebastiaan". Het oorspronkelijk octrooi is niet bekend, doch de vernieuwde statuten zijn gevonden in 1758. Ze waren door Karel, koning van Spanje verleend en daaruit blijkt dat de Gilde reeds in 1539 bestond. Dit is misschien het stichtingsjaar, aangezien men toen overging tot het kiezen van een patroon. Het bestuur was samengesteld uit: een hoofdman, een koning, een deken, 2 zorgers, een baluw, een hoornblazer en een vaandrig. De Gilde ging teniet met de Franse Revolutie.

Verder was er nog in Middelburg: een "Schuttersgilde van Ste Barbara" en de St-Jorisgilde van voetboogschutters. (1)

Op 20 januari 1786 vierde het St-Sebastiaansgild van Middelburg het feest feit dat dit gild door de Hoge Raad van Mechelen in het gelijk werd gesteld in een betwisting nopens de overwinning en de toekenning van een gouden denkpenning. De feiten hadden zich voorgedaan te Eeklo op 11 juni 1780 tussen het gild van Middelburg en dat van St-Kruis bij Brugge.

Om de viering meer luister bij te zetten, werd een "Luchbal" opgelaten. Op deze viering werd vastgelegd dat de Gilde van Middelburg op 2 juni 1786 een groot "Gaay en Vogelfeest" zou houden. Op deze schietsing werd nogmaals een ballon de lucht ingestuurd, waarop de namen voorkwamen van al de mededingende schuttersgilden. De lijst van deze gilden wordt spijtig niet medegedeeld. Beide feestelijkheden grepen plaats met medewerking van de plaatselijke rederijkerskamer "De Veldelingen".

De leus van de Kamer was "Wetenschap baart luister" en hun factor of

dichtmeester was Pieter Frans van Hollebeke. Die zelfde dichtmeester had in 1785 een huldegedicht gemaakt ter ere van de St-Sebastiaansgilde, dat in de pastorie te Middelburg bewaard wordt (2).

Wie kent er nog andere bewijzen van samenwerking tussen schuttersgilden en rederijkers?

1. De heer Hubert De Schepper heeft het voorafgaande voor ons opgetekend uit "Geschiedenis van Middelburg" 1929 door T. Leliaert uit Heist; met als eerste bron; Geschiedenis v Middelb door de Potter en Broeckaert en Geschied v Middelb door K. Verschelden. Deze nota is belangrijk om de datum 1539 voor de jonkmansgilde. Ook het bestuur van deze Gilde verdient onze aandacht.
2. Biekorf 1960 blz 129/136

--ooOoo--

10. L a p s c h e u r e

Hier had de Schuttersgilde een eigen altaar. Het retabel bevat een schilderij van 3.30 m bij 2.10. Het stelt de H. Sebastiaan voor met pijlen doorboord; zijn linkerhand is vastgebonden aan een boontak; zijn neerhangende rechterarm is aan een afgebroken tak van dezelfde boom vastgeknoopt. Hij richt zijn stervende blikken op naar de Heilige Barbara, die in de linker bovenhoek verschijnt. Boog en pijlenkoker liggen aan zijn voeten. Onderaan links ligt een steen waarop: Dese Schilderije is gemackt A° 1796 als Pastor deser Prochie was den Eers. Heer Joan. Bap. van Oekelen. In de benedenhoek rechts de initialen J.G., d.i. Jan Garemin (foto 28). Het is een der beste werken van Garemin en heeft al de kenmerken in vorm, omlijsting, samenstelling en pastelkleuren van de zuiverste rococo. Het voorstuk van het altaar bevat een medaillon met een goede grisaille van Ste Barbara. (1)

Daar we in het buurstadje Middelburg, nevens de St-Sebastiaansgilden, ook een schuttergilde van Ste Barbara aantreffen, zal dit waarschijnlijk ook te Palscheure zo zijn geweest. Waren dit wellicht kolveniersgilden? Er was in 1763 in Lapscheure-dorp een herberg St-Sebastiaan, langs de Breestraete.

1. Deze nota werd ons bezorgd door dhr. Ant. Vermeersch

--ooOoo--

11. R a m s k a p e l l e

Da schuttersgilde van Ramskapelle nam in 1594 deel aan de Ommegang te Dudzele (1). In 1763 was er in het dorp oost van de kerk een herberg genaamt St-Sebastiaan.

1. M. English: De Sint-Lenaardbedevaart te Dudzele, 1950 blz 23
2. Rijksarch Brugge, Vrije 582, Register causa herbergen.

--ooOoo--

(lees verder onderaan blz 124)

12. M o e r k e r k e

In het dorp te Moerkerke was er in 1763 een herberg genoemd "Het Gil-
denhuis". (Rijksarch Brugge: Vrije 582)

--oo0oo--

13. U i t k e r k e

In 1674 namen de schutters deel aan de plaatselijke Ommegang. Rond
1700 bestond er een schuttersplein "met de gaeyperse hier op staende".(1)

Wie kent er een oudere vermelding van een gaaipers in ons werkterrein?

Het laatste schuttersplein van Uitkerke was gevestigd op de weide bij de
herberg Rozendale, even ten oosten van het eerste schuttersplein.(1)

1. M. Coornaert: Uitkerke, 1967, blz 57 en 137

---ooo0ooo---